Герберт УЕЛЛС

ПРАВДА ПРО ПАЙКРАФТА

Він сидить за кроків десять від мене. Досить мені лише повернути голову, і я його побачу. І коли наші погляди зустрінуться — а так воно звичайно й буває, — то в його очах...

Загалом це погляд благальний. І все ж таки в ньому прозирає підозра.

Ох, оті кляті його підозри! Якби я схотів, то розповів би про нього вже давно. Але я все мовчу й мовчу, і він мав би вже вгамуватися. Якщо така гора сала, як він, узагалі може вгамуватися! А втім, коли б я й розповів, то хто б мені повірив?

Бідолаха Пайкрафт... Величезна, розвалькувата купа драглів, та й годі! Найгладкіший у Лондоні клубний завсідник.

Він сидить за одним із невеличких столиків у широкій ніші біля каміна. І натоптує собі черево. Цікаво, чим це він його натоптує? Я озираюся — так ніби між іншим — і бачу, що він запихає до рота чималу теплу булку з маслом, не спускаючи з мене очей. Атож, не спускаючи з мене очей, дідько б його взяв!

Ну, постривай же, Пайкрафт! Коли вже тобі так до вподоби корчити з себе нещасного, коли вже ти й далі поводишся так, наче я не порядний чоловік, а бозна й хто, то я тут-таки, просто перед твоїми схованими в жирі очицями візьму й опишу все, як є, — щиру правду про Пайкрафта. Розповім про чоловіка, якому я допоміг, за якого заступався, а він заплатив мені тим, що обернув мій клуб у місце, для мене нестерпне, вкрай нестерпне через отой водянистий погляд, який день при дні благає мене про те саме: "Нікому нічого не кажи..."

А крім того, чому він весь час їсть? Гаразд, ось вам правда, сама правда, нічого, крім правди!

Пайкрафт... Я познайомився з ним тут-таки, в курильній кімнаті. У клубі я був тоді молодим і неврівноваженим новаком, і він це помітив. Я сидів сам, шкодуючи, що в мене тут так мало ще знайомих, коли це раптом підкочується величезна туша: кілька підборідь і кругле черево. Сідає близенько біля мене, хвилину рохкає та сопе, хвилину шпортається з сірниками, нарешті припалює сигару й заводить розмову. Не пригадую вже, що він тоді сказав, — здається, щось про нікудишні сірники. Не кидаючи розбалакувати, він раз у раз зупиняв офіціантів, що проходили повз нас, і своїм тоненьким співучим голосом торочив про ті кляті сірники. Одне слово, так ми й розговорилися.

Спершу Пайкрафт теревенив про се про те, потім перейшов до спорту, а тоді до моєї статури й кольору обличчя.

— Ви, мабуть, добре граєте в крикет, — каже.

Сам я вважаю себе чоловіком струнким, декому може навіть здатися, що я худий. Як на мене, я досить смаглявий, і все ж таки... Моя прабаба була індуска, і я цього не соромлюся, але мені не хотілося б, щоб перший-ліпший, поглянувши на мене, розводився про моїх предків. Ось чому Пайкрафт не сподобався мені з самого початку.

Та він завів балачки про мене тільки для того, щоб потім поговорити про себе.

— Мені здається, — казав Пайкрафт, — що рухаєтесь ви не більше від мене. А їсте, мабуть, не менше. (Як і всі надміру гладкі люди, він вважав, що нічого не їсть.) І все ж таки... — Він криво посміхнувся. — Між нами є різниця.

Потім Пайкрафт заходився розбалакувати про свою огрядність, про те, що робив, аби схуднути, і про те, що збирається робити, аби схуднути, що йому радили робити люди, аби схуднути, і що, він чув, роблять такі, як він, аби схуднути.

— A priori , — казав він, — здавалося б, проблему харчування можна розв’язати дієтою, а проблему засвоєння їжі організмом — ліками.

Це було нестерпно. Слухаючи його дурні теревені, я відчував, мовби й мене самого починає розпирати.

У клубі, звісно, всяке буває, та невдовзі я дійшов висновку, що це вже занадто. Пайкрафт ходив за мною тінню. Щойно я з’являвся в курильній кімнаті, як він перевальцем рушав до мене. А іноді, коли я сідав трохи перекусити, він опинявся за моїм столиком і починав просто-таки обсідатися. Часом він прилипав до мене, як смола до штанів. От уже зануда! Але чому від цього причепи мав страждати тільки я? В його поведінці з самого початку було щось таке, ніби він знав, ніби здогадувався, що я міг би... що тільки в мені була для нього єдина надія і ні в кому більше він її не знайде.

— Я б усе віддав, аби тільки скинути вагу, — казав він. — Геть усе! — І, важко дихаючи, свердлив мене своїми вгрузлими в пухкі щоки очицями.

Ох, бідолашний Пайкрафт!.. Ось він подзвонив знов — ну звісно, щоб замовити ще булку з маслом!

Та настав-таки день, коли він перейшов до справи.

— Наша фармакологія, —заявив він, —наша західна фармакологія — далеко не останнє слово в медицині. На Сході, я чув...

Пайкрафт замовк і втупився в мене. Здавалося, я сиджу перед акваріумом. І раптом я на нього розгнівався.

— Послухайте, — кажу, — хто вам розповів про рецепти моєї прабабусі?

— Які рецепти? — прикинувся він.

— Ось уже цілий тиждень у кожній нашій розмові — а розмовляємо ми досить частенько— ви натякаєте на мою маленьку таємницю.

— Що ж, — відповідає він — коли так, я відкрию свої карти. Щиро кажучи, це правда. Так, я довідався...

— Від Петтісона?

— Не від нього самого, — промовив Пайкрафт і, здається мені, збрехав.

— Петтісон, — кажу, — пив те зілля на свій страх і риск.

Пайкрафт підібгав губи й хитнув головою.

— З прабабиними рецептами, — мовив я, — треба бути обережним. Батько навіть хотів узяти з мене обіцянку...

— Ви йому не дали?

— Не дав. Але батько мене попередив. Якось він скористався одним із рецептів... Тільки один раз.

— О!.. І ви думаєте?.. Скажімо... скажімо, серед них знайдеться такий...

— Ті рецепти — штуки дивні... — веду я далі. — Навіть пахнуть вони... Та не варто про це!

Але ми зайшли вже надто далеко, і Пайкрафт не мав наміру від мене відчепитися. Я завжди трохи побоювався, що коли вивести його з терпіння, то він зненацька навалиться на мене й задушить. І я виявив легкодухість, що правда, то правда. Але ж Пайкрафт уже набрид мені, як гірка редька! Довів мене до того, що я не витримав і сказав:

— Ну що ж, ризикніть!

А з Петтісоном, про якого я згадував, справа була зовсім інша. Те, що з ним сталося, з цією історією не має нічого спільного. Але тоді я принаймні знав, що ті ліки здоров’ю не зашкодять. Про решту рецептів я такого сказати не міг. Я взагалі маю великий сумнів щодо надійності тих рецептів. Та якщо Пайкрафт навіть отруїться...

Сказати щиро, отруєння Пайкрафта здавалося мені справою просто грандіозною.

Того самого вечора я дістав із сейфа чудернацьку скриньку з сандалового дерева, від якої йшов незвичайний запах, і заходився перебирати шурхотливі шкіряні клаптики. Добродій, що писав моїй прабабі рецепти, вочевидь дуже полюбляв шкіру найрізноманітнішого походження і мав навдивовижу нерозбірливий почерки Декотрі рецепти я взагалі не міг прочитати, — хоч у нашій сім’ї, здавна зв’язаній з Індійською державною службою, знання мови хіндустані передавалося з покоління в покоління, — і не було жодного такого, розшифрувати який вдавалося б дуже легко. А проте я досить швидко знайшов те, що шукав, і якийсь час сидів на підлозі біля сейфа, розглядаючи рецепт.

— Ось погляньте, — сказав я Пайкрафтові на другий день, тримаючи вузеньку смужку якомога далі від його жадібних рук. — Наскільки я зрозумів, це рецепт для тих, хто хоче скинути вагу.

— О! — вигукнув Пайкрафт.

— Я не зовсім певен, але здається, це він, — провадив я. — Та якщо хочете послухати моєї поради, то облиште свій замір. Річ у тому, — завважте, Пайкрафт, я чорню своїх предків! — що мої родичі з цього боку були, наскільки мені відомо, люди досить дивні. То як?

— Дозвольте мені спробувати, — сказав Пайкрафт.

Я відкинувся на спинку стільця і Неймовірним зусиллям волі спробував уявити собі, чим усе це скінчиться. Марна праця.

— А ви подумали, Пайкрафт, — спитав я, — на кого ви станете схожі, коли схуднете?

Він не послухався здорового глузду. Я взяв з нього слово, що він більше не заводитиме зі мною розмову про його огидну огрядність — ніколи, хай би там що! — й аж тоді віддав йому той невеличкий клаптик шкіри.

— Не ліки, а бридота! — кинув я.

— Дарма! — відказав Пайкрафт і взяв рецепт. Та, глянувши на нього, витріщив очі: — Послухайте, але ж...

Аж тепер він побачив, що рецепт написаний не по-англійському.

— Я перекладу вам, скільки зможу, — сказав я.

Рецепт я постарався перекласти якомога краще. Потім два тижні ми не розмовляли. Як тільки Пайкрафт рушав у мій бік, я робив знак рукою, щоб він до мене не підходив. І він нашої угоди додержувався. Але минало вже два тижні, а він був такий самий гладкий, як і доти. Кінець кінцем він не витримав.

— Мені треба з вами побалакати, — каже. — Хіба це діло? Тут щось не те. Не помагає. Це не робить вашій прабабусі честі.

— Де рецепт?

Він обережно дістав його з гаманця. Я перебіг очима складники.

— А яйце ви брали тухле?

— Ні. А що, треба тухле?

— Це мається на увазі в усіх прабабиних рецептах. Якщо немає окремої вказівки на якість чи стан яйця, слід брати найгірше. Моя люба прабабуся була жінка рішуча й любила крайнощі... А з решти компонентів один чи два можна замінити іншими. А отрута гримучої змії була свіжа?

— Гримучу змію я дістав у Джемрака. Вона... вона обійшлася мені...

— Це вже ваша справа! А оцей останній складник...

— Я знаю одного чоловіка, який...

— Гаразд. Гм... Ну добре, я вам напишу, що можна чим замінити. Наскільки я знаю цю мову, орфографія у вашому рецепті особливо жахлива. Між іншим, під словом "собака" тут мається на увазі, здається, бродячий собака.

Цілий місяць після цього я щодня бачив Пайкрафта в клубі таким самим гладким і заклопотаним. Нашої угоди він додержувався, але іноді порушував її дух, скрушно похитуючи головою. А якось у роздягальні в нього вихопилося:

— Ваша прабабуся...

— Жодного слова проти неї! — урвав я його, і він припнув язика.

Я вже подумав був, що Пайкрафт махнув на все рукою, і навіть побачив одного дня, як він завів розмову про свою опасистість із трьома новими членами клубу, так ніби шукав уже нових рецептів. І раптом, зовсім несподівано, одержую від нього телеграму.

— Містерові Формаліну! — вигукнув перед самісіньким моїм носом хлопчик-посильний.

Я взяв телеграму й відразу її розпечатав.

"ЗАРАДИ БОГА, ПРИХОДЬТЕ. ПАЙКРАФТ", — стояло в ній.

— Гм! — буркнув я.

Сказати правду, я дуже зрадів цій телеграмі — адже вона обіцяла реабілітацію моєї прабаби — й поснідав з великою насолодою.

Адресу я спитав у швейцара. Пайкрафт займав горішню половину будинку в Блумзбері, і я вирушив туди відразу, щойно випив каву з лікером. Навіть не докурив сигару.

— Містер Пайкрафт удома? — спитав я біля вхідних дверей.

Мені відповіли, що він, мабуть, хворий, бо вже два дні не виходить.

— Він мене жде, — сказав я, і мені запропонували піднятися.

Я вийшов сходами нагору й подзвонив у двері з ґратками.

"І все ж таки не варто було йому пробувати той рецепт, — подумав я. — Людина, що жере, як свиня, повинна й вигляд мати, як у свині!"

Поважна жінка з заклопотаним обличчям і в недбало надітому очіпку з’явилася по той бік ґраток.

Я назвався, і вона нерішуче відімкнула двері.

— Що там? — спитав я, коли ми обоє вже стояли в передпокої Пайкрафта.

— Він сказав, щоб ви одразу, як тільки прибудете, йшли до нього, — промовила жінка так, ніби й не збиралася проводжати мене до господаря. Потім, ніби по секрету, додала: — Він замкнувся, сер.

— Замкнувся?

— Ще вчора вранці, сер. Нікого до себе не впускає і весь час лається. Ох, біда, біда...

Я подивився на двері, які вона показала мені очима.

— Там? — спитав.

— Так, сер.

— Що з ним?

Вона сумно похитала головою.

— Весь час вимагає їсти, сер. Чогось важкого. Я даю йому, що маю: свинину, пудинг, ковбасу, хліб... Усе таке. Харчі я мушу залишати перед дверима, а сама йти геть. Він стільки їсть, сер, що просто жах!

Цієї миті за дверима пролунав верескливий голос:

— Це Формалін?

— Це ви, Пайкрафт? — гукнув я і, підійшовши до дверей, постукав.

— Скажіть їй, хай іде собі! Я так і зробив.

Потім за дверима щось зашкреблося, так наче хтось намацував у темряві дверну ручку, а тоді почулося знайоме Пайкрафтове рохкання.

— Все гаразд, — сказав я, — вона пішла. Але двері ще довго не відчинялися.

Нарешті ключ повернувся, і Пайкрафтів голос промовив:

— Входьте.

Я натис на ручку і відчинив двері, сподіваючись, звісно, побачити господаря.

Уявіть собі, його не було!

Зроду ще я не був такий вражений. У Пайкрафтовому кабінеті я застав страшенний рейвах: брудні миски й тарілки звалені на купу разом з книжками й письмовим начинням, стільці перекинуті... Але самого Пайкрафта...

— Спокійно, друже. Причиніть двері! — сказав він, і ту ж мить я його побачив.

Пайкрафт був у кутку над дверима, біля самого карнизу, немов його хтось приклеїв до стелі. Обличчя в нього було насторожене й роздратоване. Він сопів і розмахував руками.

— Причиніть двері, — знов сказав він, — бо якщо ця жінка дізнається...

Я причинив двері, відійшов від них і вражено втупився в нього.

— Якщо там щось не витримає і ви бебехнетесь на підлогу, — промовив я, — то скрутите собі в’язи, Пайкрафт.

— Якби ж то! — невесело пожартував він.

— У вашому віці та ще з такою вагою ці гімнастичні вправи — просто хлоп’яцтво!

— Годі вам! — кинув Пайкрафт. Вигляд у нього був змучений. — Ваша клята прабабуся...

— Добирайте слова! — нагадав я йому.

— Зараз я вам усе поясню. — І він знов замахав руками.

— Як у дідька ви там тримаєтесь?

І раптом я збагнув, що Пайкрафт узагалі не тримається, — він висів, притиснений до стелі тією силою, що підіймає вгору наповнену газом кулю. Пайкрафт заходився відчайдушно борсатися, намагаючись відірватися від стелі й спуститись по стіні до мене.

— Це все той рецепт! — сопів він. — Ваша праба...

— Обережно! — крикнув я.

Цієї миті Пайкрафт необачно вхопився за гравюру в рамці, що висіла на стіні, гравюра зірвалась, і він знову злетів до стелі, а картина впала на

канапу. Пайкрафт ударився в стелю, і я зрозумів, чому лікті, коліна й плечі в нього всі білі. Він знов поліз униз, але вже обережніше, тримаючись за обличкування каміна.

Видовище було справді незвичайне: здоровенний, гладкий, апоплексичний на вигляд чоловік дерся головою вниз, силкуючись спуститися зі стелі на підлогу!

— Те зілля... — бурмотів він, — виявилось надто сильне!

— Як це?

— Я втратив... майже всю вагу!

І тут мені, звичайно, стало все зрозуміло.

— Але ж Пайкрафт! — вигукнув я. — Виходить, ви хотіли вилікуватись від ожиріння?! Ви ж завжди казали: "Скинути вагу". Я тільки й чув: "Скинути вагу" та "Скинути вагу"!

Я відчував себе на сьомому небі і ту хвилину ладен був обійняти Пайкрафта.

— Дозвольте ж, я поможу вам злізти! — сказав я, схопив його за руку й потяг униз.

Пайкрафт дригався, намагаючись стати на ноги. У мене було таке враження, наче я тримаю на вітрі прапор.

— Цей стіл, — показав він, — зі справжнього червоного дерева й дуже важкий. Якщо можете, запхніть мене під нього...

Я виконав його прохання, і ось Пайкрафт уже погойдувався, немов надувна куля, під столом, а я стояв на килимку біля каміна й розмовляв із ним.

Я закурив сигару.

— Розкажіть, як це сталося.

— Я випив ліки, — відповів Пайкрафт.

— Які вони на смак?

— Ох, така гидота!

Певне, всі ці зілля однакові. Хоч би що взяти — чи складники, чи готову суміш, чи й можливий наслідок її дії, — прабабині цілющі засоби особливого захвату в мене не викликають. Сам би я нізащо...

— Спершу я випив один ковток.

— І що?

— Через годину відчув себе легшим, мені стало краще, і я вирішив допити все.

— Пайкрафт, любий мій!..

— Затис носа й випив, — розповідав він. — А потім чую — стаю все легшим і легшим... І, знаєте, якимсь безпорадним.

І раптом його прорвало.

— Що ж мені тепер робити, чорт забирай?! — вигукнув він.

— Поки що ясно тільки те, чого вам не слід робити, — сказав я. — Якщо ви вийдете з дому, то злетите над землею і підійматиметесь усе вище й вище. — І я помахав рукою, показуючи вгору. — Доведеться посилати дирижабль, щоб повернути вас на землю.

— Може, з часом воно минеться?

Я похитав головою:

— На це, гадаю, сподіватися не варто.

Пайкрафта знову прорвало. У пориві гніву він ногами діставав і перекидав стільці, бив по підлозі. Він поводився так, як, власне, й мав поводитись у годину випробувань здоровенний, гладкий і нестриманий чоловік, — одне слово, препаскудно. Він висловлювався про мене й про мою прабабусю, забувши про всі правила пристойності.

— Я вас не просив пити ту бридоту! — заявив я.

Великодушно пропускаючи повз вуха образи, якими Пайкрафт мене осипав, я всівся в його кріслі й спокійно, по-дружньому завів із ним розмову. Він, мовляв, сам накликав на себе біду, і те, що сталося, — це своєрідна йому покара, торжество справедливості. Не треба було стільки їсти. З цими словами Пайкрафт не погодився, і ми засперечалися. Однак він почав так гарячкувати, кричати, що я не став наполягати на цьому боці уроку, який він дістав.

— А крім того, — сказав я, — ви не вмієте чітко висловлюватись. Ви називали вагою те, що справедливіше, хоч і ганебніше для вас, було б називати салом. Ви...

Пайкрафт перебив мене й заявив, що все це визнає. Але що ж він має тепер робити?

Я порадив йому пристосуватися до свого нового стану. Так ми почали обговорювати практичний бік цієї справи. Я висловив думку, що Пайкрафтові не важко буде навчитися ходити на руках по стелі...

— Я не можу спати, — кинув він.

— Не велика біда, — відповів я. — Постіль дуже просто влаштувати під сітковим матрацом — прив’язати до нього все, що треба, шворками, а ковдру, простирадло й покривало пристебнути з боків на ґудзики. — Але для цього йому доведеться, мабуть, довіритися своїй економці.

Ми ще трохи посперечалися, і Пайкрафт погодився. (Потім було дуже цікаво дивитися, з яким незворушним виглядом та добра жінка прийняла всі ці дивовижні впровадження.) Можна також принести до його кімнати бібліотечну драбинку й подавати йому сніданки, обіди й вечері на книжкову шафу. Потім ми придумали дотепний спосіб, у який Пайкрафт міг коли завгодно дістатися до підлоги. Я розставив на горішніх книжкових полицях усі томи Британської енциклопедії (десяте видання), а Пайкрафт просто брав два-три томи під пахву й опускався на підлогу. Ми домовилися, що вздовж стін, ближче до підлоги, я позабиваю залізні скоби, і за них він триматиметься, якщо схоче мандрувати по кімнаті внизу.

Що далі, то більше все це мене захоплювало. Саме я покликав економку і обережно розповів їй про нашу таємницю, саме я, майже без нічиєї допомоги, влаштував Пайкрафтові перекинуту донизу постіль. Я пробув у його квартирі, по суті, цілих два дні. Людина я винахідлива, вмію тримати в руках викрутку й люблю в усе втручатися. Я наробив йому всіляких хитромудрих пристроїв: протяг дріт, щоб він міг, коли треба, подзвонити, переставив усі лампи, щоб вони світили знизу вгору, а не згори вниз, і таке інше. Все це було для мене надзвичайно цікаво й захоплююче. Я залюбки уявляв собі, як Пайкрафт повзатиме величезною жирною мухою по стелі й, чіпляючись за одвірки, перебиратиметься з однієї кімнати до іншої. А от до клубу він уже не прийде — ніколи, ніколи, ніколи!..

Але потім, скажу я вам, фатальна моя винахідливість зле наді мною посміялася. Я сидів перед Пайкрафтовим каміном, попиваючи його віскі, а він у своєму улюбленому кутку під карнизом прибивав до стелі килимок, коли мені сяйнула ще одна ідея.

— Пайкрафт! — вигукнув я. — А ви знаєте, нічого цього зовсім не треба! — І, не подумавши до кінця, які наслідки може дати моя ідея, випалив: — Свинцева спідня білизна!

Лихо було скоєне.

Пайкрафт ухопився за мою ідею, ледве стримуючи сльози.

— І я знов житиму, ходитиму, як усі!.. — белькотів він.

Я виказав йому весь секрет, не зміркувавши, до чого це призведе.

— Купіть лист свинцю, — пояснював я, — наштампуйте з нього кружалець і понашивайте їх на білизну — стільки, скільки вам треба. Замовте чоботи на свинцевій підошві, заведіть собі важкеньку свинцеву валізу — і все буде гаразд! Замість сидіти арештантом отут під стелею, Пайкрафт, ви зможете вирушити за кордон, зможете подорожувати...

І раптом мені прийшла до голови думка ще щасливіша.

— Вам не страшна тепер ніяка корабельна катастрофа, Пайкрафт! Досить лише скинути з себе бодай трохи одежі, взяти в руку необхідний багаж — і ви зніметесь у повітря!

Пайкрафт так розхвилювався, що випустив молоток, і той мало не поцілив мені в голову.

— Яке щастя! — вигукнув Пайкрафт. — І я знов прийду до клубу!

Мене мовби холодною водою обдало.

— Яке щастя! — промимрив я. — Атож... Звичайно, прийдете...

Він таки й прийшов. І тепер приходить щодня. Он він сидить позад мене й наминає вже третю — їй-богу, не брешу! — булку з маслом. І ніхто на цілому світі — ніхто, крім його економки й мене, — не знає, що Пайкрафт, по суті, не має ваги, що він усього-на-всього надокучлива гора матерії, яка поглинає їжу, така собі хмара в людській одежі, піепіїе, пегаз, найнікчемніший із людей. Сидить і чекає, поки я допишу. А тоді спробує, якщо це йому пощастить, підстерегти мене. Підійде, погойдуючись, до мого столика...

І знов торочитиме мені те саме — про те, що відчуває і чого не відчуває, і що йому часом здається, ніби в нього це починає минати... І знов, десь посеред своєї безглуздої і безугавної балаканини, вставить: "То як, таємниця під замком, га? Бо якщо хтось про це довідається... Мені буде така ганьба... Ви ж розумієте, людина опиняється в такому дурному становищі — повзає по стелі й таке інше..."

Пайкрафт зайняв прекрасну стратегічну позицію між дверима і мною. Як би це тепер від нього втекти?..

© УЕЛЛС Герберт. У безодні: Оповідання. — К.: Веселка, 1988. — 312 с. ("Пригоди. Фантастика").

© ЛОГВИНЕНКО О. П., переклад з англійської, 1988.